

nieprecyzyjne jest też stwierdzenie, iż w 1989 r. do Sejmu w Polsce nie został wybrany ani jeden komunista). Szeroka podstawa źródłowa oraz sięgnięcie do niekonwencjonalnych metod badawczych pozwoliły jednak na opracowanie solidnej monografii, stanowiącej istotny wkład do zrozumienia także współczesnych Niemiec – wśród uczestników elitarnego procesu koncyliacyjnego znaleźli się ludzie aktywni do dzisiaj tak w polityce, jak i w życiu kościelnym (w tym bp Wolfgang Huber, przewodniczący Rady Kościoła Ewangelickiego Niemiec, oraz Margot Käßmann, biskup Krajowego Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego Dolnej Saksonii).

Olgerd Kiec

Die Bundestagswahl 2005. Analysen des Wahlkampfes und der Wahlergebnisse. Hrsg. von Frank Brettschneider, Oskar Niedermayer, Bernhard Weßels, Veröffentlichung des Arbeitskreises „Wahlen und politische Einstellungen“ der Deutschen Vereinigung für Politische Wissenschaft (DVPW), Band 12, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2007, 515 ss.

Przedterminowe wybory do *Bundestagu* z 18 września 2005 r. stanowią istotną cezurę w najnowszej historii Niemiec. Wybory poprzedziła bardzo intensywna kampania wyborcza, która skupiała się przede wszystkim na sprawach gospodarczych. W czasie jej trwania wyłoniły się dwie potencjalne przyszłe koalicje: dotychczasowa lewicowa koalicja rządowa (*SPD-Zieloni*) pod przewodnictwem kanclerza Gerharda Schrödera oraz koalicja partii mieszczkańskich *CDU/CSU* i *FDP*, na której czele stała Angela Merkel. W trakcie kampanii partie polityczne starały się przyciągnąć wyborców na wszelkie możliwe sposoby nie zaniedbując również najnowszych metod komunikacji z wyborcami (m.in. Internet). Wybory miały przecież przynieść stabilną większość parlamentarną, zdolną do sprawowania rządów i przeprowadzenia niezbędnych reform. Tymczasem wyniki wyborów przyniosły wielkie zaskoczenie i rozczarowanie. Wprawdzie wybory wygrała *CDU/CSU*, jednak jej przewaga nad *SPD* była minimalna. Co istotniejsze, żadnej z proponowanych wcześniej koalicji nie udało się zdobyć poparcia większości obywateli. Dodatkowo do parlamentu weszła skrajnie lewicowa Partia Lewicy/*PDS*, z którą odmawiały współpracy pozostałe partie. W efekcie długotrwałych negocjacji powstał w końcu rząd wielkiej koalicji pod kierownictwem Angeli Merkel złożony z przedstawicieli największych partii *CDU/CSU* i *SPD*. Wybory potwierdziły również zmiany zachodzące w niemieckim systemie partyjnym – słabnące poparcie dla obu wielkich partii ogólnospołecznych (*Volksparteien*) oraz ukształtowanie się w *Bundestagu* nowego układu partyjnego składającego się z dwóch dużych i trzech mniejszych partii.

Omawiany tom prezentuje różnorodne aspekty wyborów z 2005 r. Praca powstała z inicjatywy Niemieckiego Stowarzyszenia Nauk Politycznych (*DVPW*). Składa się z 19 artykułów uszeregowanych według czterech kategorii: 1) partie a kampania wyborcza, 2) media a kampania wyborcza, 3) motywy wyborcze, 4) *Po wyborach jest przed wyborami* (*Nach der Wahl ist vor der Wahl*).

W pierwszej części główne akcenty zostały położone na prowadzenie kampanii wyborczej przez partie polityczne, jej profesjonalizację, rozwój programowy partii politycznych, a także wykorzystanie Internetu na potrzeby kampanii. W otwierającym studium Oskar Niedermayer omawia przebieg kampanii wyborczej i strategie stosowane przez poszczególne partie polityczne. Marc Debus zajął się rozwojem programowym partii politycznych poczynając od wyborów w 1998 r. a skończywszy na 2005 r. W kolejnym studium Jens Tenscher zainteresował się profesjonalizmem kampanii wyborczych poszczególnych partii. Zdaniem autora kampania wyborcza *SPD* była prowadzona w sposób bardziej profesjonalny niż *CDU*. Spośród mniejszych partii w najbardziej profesjonalny sposób swą kampanię prowadziła *FDP*. Steffen Albrecht i Rasco Hartin-Perschke zwrócili uwagę na wzrastającą rolę Internetu w prowadzeniu kampanii wyborczej. Przeanalizowali oni blogi polityczne zamieszczane w Internecie przez kandydatów poszczególnych partii. Również w tym wypadku blogi polityków i zwolenników *SPD* prezentowały najwyższy poziom i były najczęściej czytane przez internautów. W ostatnim artykule zamieszczonym w tej części tomu Thomas Zittel i Thomas Gschwend podjęli temat aspektu personalnego w prowadzeniu kampanii wyborczej. W wypadku mieszanej ordynacji wyborczej w Niemczech, gdzie połowa posłów wybierana jest z okręgów jednomandatowych, zagadnienie to ma duże znaczenie.

Druga część omawianego tomu została poświęcona omówieniu roli i znaczenia mediów w kampanii wyborczej. Bettina Wagner zajęła się analizą roli prasy bulwarowej w relacjonowaniu kampanii wyborczej na przykładzie „Bild Zeitung”. Zwróciła ona uwagę, że gazeta ta w swoich relacjach wyraźnie faworyzowała obóz czarno-żółty (*CDU/CSU-FDP*) kosztem obozu rządzącego (*SPD-Zieloni*). W kolejnym artykule Hojo G. Boomgaarden i Holli A. Semetko zwrócili uwagę na znaczenie różnicy płci w sposobie relacjonowania przez media kampanii wyborczej poszczególnych kandydatów (tutaj z naciskiem na pojedynki Merkel-Schröder). Kolejne dwa studia (jedno autorstwa Carsten Reinemann i Marcusa Maurera, a drugie Jürgena i Michaela Maierów) poświęcone zostały szczegółowemu omówieniu telewizyjnej debaty między dwoma głównymi kandydatami do fotela kanclerza, do której doszło 4 września 2005 r. Debata między Angelą Merkel i Gerhardem Schröderem była transmitowana przez cztery najważniejsze kanały telewizyjne (*ARD, ZDF, RTL i SAT1*) a obejrzało ją ponad 20 milionów telewidzów w całym Niemczech. W ostatnim artykule zamieszczonym w drugiej części tomu, Thorsten Faas i Rüdiger Schmitt-Beck zajęli się wpływem badań demoskopijnych na wyborców.

W części trzeciej poruszony został problem motywów, jakimi się kierowali wyborcy oddający swój głos na poszczególnych kandydatów i partie polityczne. Marcus Klein i Ulrich Rosar w swojej interesującej analizie zastanawiali się, czy Niemcy dojrzeliby do zaakceptowania kobiety na stanowisku kanclerza. Czy umieszczenie kobiety na czele miało jakiś wpływ na uzyskanie przez *CDU/CSU* słabszego niż oczekiwano wyniku w wyborach? Analiza autorów dowiodła, że dla wyborców nie miało to większego znaczenia. W kolejnym artykule, Bettina Westle i Steffen Kühnel, opierając się na reprezentatywnych statystykach wyborczych, próbowali odpowiedzieć na pytanie, czy kobiety głosują chętniej na kobiety, a mężczyźni na mężczyzn? Sigrid Roßteutscher w kolejnym artykule zastanawia się, czy kandydowanie do fotela kanclerza z ramienia *CDU/CSU* wywodzącej się ze wschodnich Niemiec protestantki kosztowało partię utratę wpływów wśród jej katolickich zwolenników. Pytanie jest o tyle ważne, że Angela Merkel była pierwszym kandydatem na kanclerza wyznania protestanckiego z ramienia *CDU/CSU* od czasu Ludwiga Erharda (kanclerza

w latach 1963-66). Franz Urban Pappi i Evelyn Bytzek zajęli się analizą wpływu sytuacji gospodarczej Niemiec na popularność pierwszego i drugiego rządu Schrödera. W kolejnym artykule Charlotte Kellermann i Hans Rattinger przeanalizowali wpływ sytuacji gospodarczej, bezrobocia i odpowiedzialności rządu za nie jako istotnego czynnika wpływającego na stanowisko wyborców w 2002 i 2005 r. Bernhard Weßells poruszył w swoim studium problem wyborców, którzy zmienili swe preferencje wyborcze podczas ostatnich wyborów w stosunku do wyborów z 2002 r. Dokonało tego 34% wyborców, co dowodzi, że skuteczna kampania wyborcza może przynieść partii istotny sukces. W ostatnim studium w tej części omawianego tomu Katja Neller i S. Isabell Thaidigsmann zwrócili uwagę na ewidentny sukces wyborczy Partii Lewicy/*PDS*. Próbuje odpowiedzieć na pytanie, jak to się stało, że około 25% wyborców w Niemczech Wschodnich i niemal 40% ma zachodzie kraju głosujących w 2005 r. na Partię Lewicy/*PDS* w poprzednich wyborach głosowało na *SPD*.

Ostatnia część tomu składa się z dwóch studiów. W pierwszym Heiko Geling i Michael Vester prezentują teoretyczne rozważania na temat kapitału społecznego partii politycznych. Autorem ostatniego studium w tomie jest Uwe Jun. Zastanawia się on nad perspektywami, jakie dla niemieckiego systemu partyjnego stwarza utworzenie rządu wielkiej koalicji. Po wyborach *Bundestag*, głównie dzięki wejściu Partii Lewicy/*PDS*, stał się bardziej podzielony i uległ głębszej polaryzacji. Partie koalicyjne znalazły się w trudnej sytuacji, ponieważ współrządząc zarazem rywalizują między sobą, a jednocześnie znajdują się pod ostrzałem mniejszych partii opozycyjnych. Powstanie wielkiej koalicji zburzyło również dotychczasowe powiązania między partiami politycznymi, gdzie *SPD* współpracowała z Zielonymi, a *CDU/CSU* z *FDP*. Zdaniem Uwe Juna oznacza to, że w chwili obecnej trudniej jest przewidzieć, jakie będą możliwe koalicje przed następnymi wyborami do *Bundestagu* i jakie koalicje po nich ewentualnie powstaną, niż to miało miejsce przed wcześniejszymi wyborami parlamentarnymi.

Prezentowany tom stanowi istotny krok w dorobku nauki niemieckiej. Jest on przeznaczony głównie dla ścisłego grona badaczy – politologów, socjologów i medioznawców – oraz dla specjalistów przygotowujących kampanie wyborcze partii politycznych. Ponieważ niniejsze omówienie zawiera jedynie krótkie zasygnalizowanie najważniejszych tez prezentowanych rozpraw zachęcam do sięgnięcia po omawianą publikację.

Piotr Kubiak

ERHARD CZIOMER: *Polityka zagraniczna Niemiec. Kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantyckiej*, Warszawa 2005, Wydawnictwo Naukowe ELIPSA, 342 ss.

Omawiana rozprawa, dotycząca różnych aspektów niemieckiej polityki zagranicznej, stanowi syntezę wieloletnich badań krakowskiego niemcoznawcy Erharda Cziomera. Monografia wydana przez Fundację Promocji Wiedzy o Polityce stawia tezę, że obecna polityka zagraniczna Niemiec, mimo iż ulega przeobrażeniom, jest kreowana na podstawie doświadczeń historycznych.